

Дата: 09.10.2023

Урок № 13

Тема: Двокрапка у складному реченні

Мета: поглибити знання про безсполучникове складне речення; удосконалювати загальнопізнавальні вміння учнів правильно інтонувати безсполучникові складні речення зі смисловими відношеннями причини, пояснення, доповнення; вчити правильно ставити розділові знаки між частинами безсполучникового складного речення й обґрунтовувати їх; формувати вміння визначати доцільність уживати двокрапки між частинами безсполучникового складного речення; розвивати творчі вміння самостійно розв'язувати пізнавальні завдання; за допомогою мовленнєво-комунікативного матеріалу сприяти підвищенню загальної освіченості дев'ятикласників; підвести до усвідомлення необхідності знань у житті людини.

Матеріали до уроку:

– Спостереження з елементами аналізу (проаналізувати схеми-моделі, сформулювати правила вживання двокрапки в безсполучниковому складному реченні)

1. [] : [причина]

2. [] : [пояснення]

3. [] : [доповнення]

Оксані – радість: [чому? – бо] мати відрізала з полотна хустку, а порошком пофарбувала в червоний колір. (А.Головко)

Мені здається: [що?] твої очі в мою душу світять з вишини. (В.Сосюра)

Переконайся пора: [в чому?] зробиш зло – не жди добра. (Д.Білоус)

Поглянь у себе: [і що побачиш?] море там вирує, міниться і грає. (Л.Горлач)

– Зіставлення висновків з теоретичним матеріалом.

1. Дослідження-аналіз з елементами зіставлення.

Визначте смислові відношення між простими реченнями у складному. Варіанти відповідей впишіть у таблицьку. Вставте дві пропущені коми і шість двокопчик.

Варіанти відповідей:

- 1 – друга частина пояснює те, про що йдеться у першій (можна вставити *a same*);
- 2 – у другій частині – доповнення (можна вставити *і побачив..., і почув..., і зрозумів..., і відчув, що...*);
- 3 – у другій частині – причина (можна вставити *бо, тому що, через те що*).

1. Афоризм має перевагу над романом його завжди дочитують до кінця. 2. Дурневі можна дати тільки одну пораду стати ще дурнішим. 3. Бідні кращі за багатих менше вкрали (В.Голобородько). 4. Здається чую лопають каштани жовто-зелену викидають брость (В.Стус). 5. Стань полководцем власних

думок навчи їх хоробрості (Д.Арсенич). 6. Старі люди кажуть два хитрих мудрого не переважають (Л.Глібов).

Речення №	1	2	3	4	5	6	11 – л	31 – в
Варіанти відповідей							12 – к	32 – і
Букви							22 – а	33 – б

☺ Підставте під вписані варіанти відповідей літери і прочитайте назву відомого українського видавництва кінця ХІХ ст.

2. Лінгвістичне дослідження.

Впишіть у табличку спочатку номери простих речень з узагальнювальним словом, а потім – складних безсполучникових речень. Вставте пропущені розділові знаки.

1. Враз сталося щось незвичайне тихе повітря стрепенулось скрутнулось вбік знялось над землею (М.Коцюбинський). 2. Усе в чеканні спілі краплі рос земля і місяць вишні і тополі і тиша в тиші і тумани в полі (Б.Олійник). 3. Ураз усе покращало біля мене і ясени з блакитними тінями, й зеленим шумом і нагорблена клуня з чотирма вітрами і скрипчиві ворота... (М.Стельмах). 4. Притаїлось все пополохалось перед з'явищем тучі грізної вітрець ущух – ані подиху змовк веселий гай – ані шелесту... (М.Старицький). 5. Місце було дуже вигідне глибока яруга поросла чагаром була прикрита з усіх боків дубовим лісом (Г.Тютюнник).

Речення №						1 – д	3 – у	5 – р
Літери						2 – д	4 – а	

☺ Під вписані номери речень підставте літери і прочитайте прізвище автора вислову «Усмішка – повітря, яким душа дихає».

3. Творче моделювання.

Додайте до поданих частин складних безсполучникових речень такі продовження, щоб в утвореному реченні ставилася двокрапка.

Підказка: друга частина повинна вказувати на причину того, про що йдеться в першій.

1. Не хваліться перед незнайомцем своїми успіхами чи вищим становищем на службовій драбині _____

2. У громадському місці не розмовляйте голосно про особисті справи _____

3. Не обговорюйте прилюдно чужі смаки _____

4. Не використовуйте у своїх (навіть благородних) інтересах чужої таємниці _____

5. Про чужі нечесні наміри чи непристойні вчинки повідомляйте негайно _____

4. Дослідження-відновлення з елементами класифікації.

Двокрапка ставиться	
1. Якщо друга частина розкриває чи доповнює зміст першої, вказує на причину того, про що говориться в першій частині.	А. Бачу здалека: хвиля іскриста грає вільно по синьому морі. <i>(Леся Українка)</i>
2. Якщо в першій частині безсполучникового складного речення є слова <i>так, такий, одно</i> , конкретний зміст яких розкривається у другій частині.	Б. Сьогодні спочинем: близько хата, де дівчина ворота одчинить. <i>(Т.Шевченко)</i>
3. Якщо в першій частині є дієслова чути, знати, зрозуміти, бачити, дивитися, дивуватися і т.ін., які вказують, що в наступній частині буде викладено якийсь факт.	В. Здавна в Кавунів це так повелося: старі дома, а молодь здебільшого на марганцях. <i>(О.Гончар)</i>
	Г. У цьому полі, синьому, як льон, де тільки ти і ні душі навколо, уздрів і скляк: блукало в тому полі сто тіней. <i>(В.Стус)</i>
	Д. І сниться: він іде до хати, його стрічає рідна мати і каже ніжні слова. <i>(А.Малишко)</i>

5. Дослідження-конструювання.

Перебудуйте прості речення з однорідними членами на складні безсполучникові причому в утвореному складному реченні друге речення (або кілька речень) повинні пояснювати зміст першого.

Зразок: *Усе чарує зір кругом: роса, і луг, і води (В.Сосюра) – Усе чарує зір кругом: роса сріблиться, зеленіє луг, вода виграє хвилями.*

1. Багато ворогів має виноград: і посуху, і шкідників. 2. Усе закуталося в чарівний світ: сад, озеро і лан. 3. Цікавила його історія мистецтва, особливо писанки і різьба по дереву. 4. У житті можуть трапитися різні люди: щедрі і скупі, веселі і лихі. 5. Агітація велася по-різному: і по телебаченню, і на радіо.

Домашнє завдання.

– Опрацювати теоретичний матеріал підручника.

На вибір:

– Скласти безсполучникові складні речення за поданими схемами-моделями. Зробити синтаксичний розбір одного з речень

1. [] : [причина]

2. [] : [пояснення]

3. [] : [доповнення]

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.